

**Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 20 051.158
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри початкової освіти
та освітніх інновацій
Луцан Надії Іванівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора,
професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій Карпатського
національного університету імені Василя Стефаника

Червінської Інни Богданівни

на дисертаційну роботу **Дубляк Оксани Олександрівни**

**«Методика формування монологічної компетентності молодших школярів
засобами медіаосвіти»**, подану на здобуття

ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями)

Актуальність теми. Актуальність теми, поданої на рецензування дисертації **«Методика формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти»**, не викликає сумнівів у контексті виконання завдань реформування вітчизняної системи початкової освіти та реалізації вимог Концепції «Нова українська школа» (2017), відповідності запитів Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (2003), Державним стандартам початкової, базової і повної середньої освіти. Доцільність формування медіаграмотності учнів початкової школи обґрунтована в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2016).

Затребуваність проблеми дослідження корелюється зі стратегією вдосконалення національної системи освіти, впровадження її компетентнісної парадигми та швидким розвитком інформаційного суспільства, що підкреслює важливість модернізації освітнього процесу та формування монологічної компетентності здобувачів освіти засобами сучасної медіаосвіти.

Актуальність окресленої проблеми підсилюється ініціативами та проектами Міністерства освіти й науки України щодо запровадження та масштабування шкільної медіаосвіти (експериментальні програми, дорожні карти з медіаграмотності, концепції цифрової медіаосвіти у воєнний та післявоєнний період). Урахування цих документів у дисертації забезпечує її відповідність не лише педагогічній логіці, а й державним пріоритетам розвитку освіти в умовах інформаційних ризиків.

Затребуваність дослідження визначається потребою у стимулюванні мовленнєвого та комунікативного розвитку учнів початкових класів. Оскільки початкова мовна освіта набуває особливої значимості своїм спрямуванням на формування всебічно розвиненої особистості, здатної ефективно володіти комунікативними навичками в різноманітних сферах і видах мовленнєвої діяльності. Медіа відіграє важливу роль, як інструмент інформаційної культури, адже впливає на світогляд, потреби та стиль життя особистості. Варто зазначити, що засоби медіаосвіти значно оптимізують процес навчання української мови, зокрема розвитку монологічного мовлення молодшого школяра, їх застосування посилює мотивацію, активізує пізнавальну діяльність, дозволяє покращити активність та ефективність мовної освіти.

Отже, вибір дисертанткою теми наукового дослідження «Методика формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти» є цілком виправданим, а своєчасність роботи не викликає сумніву, адже її мета полягає в теоретичному обґрунтуванні й апробації педагогічних умов формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти є актуальною та відповідає сучасним трендам розвитку початкової освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане в межах наукової теми кафедри фахових методик і технологій початкової освіти «Підготовка майбутніх фахівців в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору» (№ 0110U008158), що входить до плану наукової роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Тему затверджено вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 9 від 03 листопада 2020 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність. Вимоги щодо наведення в оглядовій частині дисертації здобувачки ступеня доктора філософії інформації про отримані нею результати вважаємо достовірними. Якість підготовки дисертації відповідає чинним кваліфікаційним вимогам.

Дисертаційне дослідження спрямоване на формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти, містить ґрунтовний опис методологічних підходів, шляхів реалізації педагогічних умов, вираження моделі та експериментальної методики формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти.

Зазначені факти стали базовими для формування наукового задуму дослідження, який вибудовується навколо ідеї реалізації вимог Нової української школи, щодо формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти, що пронизують всі компоненти структури дисертації, наукового апарату (тему, мету, завдання, новизну, теоретичну і практичну значущість), а також відображені в результатах дослідження. В цьому контексті зазначаємо, що об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження сформульовані коректно. Як позитивний аспект роботи, варто відмітити, що методологічною основою проблеми формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти було визначено компетентнісний, особистісно орієнтований і комунікативно-діяльнісний підходи. Відповідно до обраних підходів у дослідженні розроблено й експериментально апробовано модель і методику формування монологічної компетентності молодших школярів

засобами медіаосвіти. Експериментальна модель реалізовувалася поетапно (комунікативно-збагачувальний, комунікативно-діяльнісний і комунікативно-творчий етапи). Результати прикінцевого зрізу підтверджують ефективність запропонованої експериментальної методики формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти.

Наукові публікації сповна відображають одержані результати дослідження, їх кількість є відповідною для робіт вказаного рівня. Експериментальне впровадження наукових і практичних результатів підтвержене довідками з установ, де здійснюється підготовка педагогічних кадрів.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *уперше визначено й науково обґрунтовано сутність поняття «сформованість монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти».* Авторкою розкрито сутність і структуру феномена «формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти»; уточнено зміст понять: «компетентність», «монологічне мовлення», «монологічна компетентність», «медіаосвіта».

- *увиразнено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти* (наявність позитивних емоційних стимулів у формуванні монологічної компетентності засобами медіаосвіти). У дисертаційному дослідженні представлено теоретичне узагальнення й запропоновано компетентнісний підхід до вирішення наукової проблеми, що полягає в розробці та науковому обґрунтуванні педагогічних умов, моделі, змісту й методики формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти. У рамках проведеного дослідження зазначається, що застосування компетентнісного підходу спрямовано на формування та розвиток монологічного мовлення учнів початкової школи через комунікативну взаємодію між учителем і учнями, а також між самими учнями. А компетентність інтерпретується як інтегрована особистісна характеристика, що забезпечує

здатність ефективно застосовувати набуті знання, уміння та навички в мовленнєво-комунікативній діяльності. Відтак, можна зробити висновок, що така компетентність формується як результат засвоєння молодшими школярами різних видів компетенцій, зокрема мовленнєвої, комунікативної та монологічної.

- залучення учнів до активної мовленнєвої діяльності монологічного спрямування; З'ясовано, що використання інтерактивних завдань і цифрових технологій дозволяє ефективно демонструвати медіаматеріали, стимулює учнів до активної мовленнєвої діяльності, посилює інтерес до обговорень і дискусій, а також допомагає зберігати увагу під час навчання монологічному мовленню. Це сприяє розвитку монологічної компетентності серед молодших школярів. Вказується, що такий підхід не лише викликає інтерес до навчання, але й забезпечує якісне засвоєння мовного матеріалу, поступово переводячи дітей від відтворувальної до творчої діяльності. Мовленнєва активація полягає у переведенні взаємозв'язку між говорінням і слуханням (сприймання мовлення) із стану їх відсутності до функціонуючого стану. Пізнавальна мовленнєва активність учнів має важливе значення при побудові монологічного висловлювання на основі медіатекстів, створенні медіапродуктів до визначеної теми.

- створення медіасередовища для формування монологічної компетентності в початковій школі; У дослідженні під медіасередовище розуміється як сукупність умов, які сприяють формуванню медіа та інформаційно-цифрової компетентності учнів, що включає знання, уміння й навички щодо оволодіння медіазасобами з освітньою метою, а також спрямоване на формування їх інформаційно-цифрової компетентності. Вказується, що структура медіасередовища складається з таких компонентів як *організаційний, матеріально-технічний, технологічний*.

- виявлено критерії (*структурно-композиційний, комунікативно-продуктивний, комунікативно-креативний*) із відповідними показниками; Загалом було визначено такі критерії: *структурно-композиційний* із показниками: уміння будувати різні типи монологу (розповідь, опис, міркування); уміння будувати монологічне висловлювання за чіткою структурою, виділяючи основні елементи; уміння створювати прості

медіапродукти; *комунікативно-продуктивний* із показниками: уміння будувати монологічні висловлювання на основі медіатекстів; уміння будувати монологічне висловлювання з опорою на медіаматеріали; уміння використовувати виражальні засоби мовлення; *комунікативно-креативний* із показниками: уміння будувати творчі монологічні висловлювання різних типів за створеними медіапродуктами; уміння створювати власні медіатексти за змістом коміксів; уміння створювати монологічні висловлювання з урахуванням ситуації спілкування.

- *схарактеризовано рівні сформованості монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти (високий, достатній, задовільний, низький)*; Для констатації рівнів сформованості монологічної компетентності молодшого школяра засобами медіаосвіти було визначено критерії та показники сформованості монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти. Окреслені показники за кожним критерієм стали основою для визначення рівнів сформованості монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти – високого, достатнього, задовільного, низького. До кожного критерію і показника у дослідженні підібрано серію діагностувальних завдань (конкурс найкращої розповіді; мапа мандрівок; інтерактивна гра «Пазл-розповідь»; створюємо медіа тощо).

- *розроблено та апробовано модель формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти (комунікативно-збагачувального, комунікативно-діяльнісного і комунікативно-творчого етапи)*; Відповідно до окреслених теоретичних позицій, дисертанткою розроблено й експериментально апробовано модель і методику формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти. Наголошується, що експериментальна модель реалізовувалася поетапно, відповідно до визначених комунікативно-збагачувального, комунікативно-діялісного та комунікативно-творчого етапів.

- *уточнено поняття: «компетентність», «монологічне мовлення», «монологічна компетентність», «медіаосвіта»*; набула подальшого розвитку методика розвитку монологічного мовлення в учнів початкових класів. Описані

результати завершального етапу дослідження засвідчують ефективність запропонованої експериментальної методики формування монологічної компетентності учнів початкових класів засобами медіаосвіти.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні та впровадженні діагностувальних та експериментальних методик формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти шляхом застосування в освітньому процесі системи ігрових мовленнєвих вправ та ситуацій, конспектів уроків, укладанні переліків інформаційних ресурсів, спрямованих на формування монологічної компетентності. Репрезентовані дослідницею матеріали дисертаційної роботи можуть знайти практичне застосування у освітньому процесі початкової школи, а також під час викладання фахових методик і гуманітарних дисциплін на факультетах початкового навчання у закладах вищої освіти та в інститутах післядипломної освіти.

Повнота викладу одержаних результатів

За структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає вимогам, встановленим МОН України. Повний обсяг дисертації складає 246 сторінок, список використаних джерел налічує 225 найменувань. Робота містить 15 таблиць, 10 рисунків та 2 схеми. Результати, які наведені у дисертаційній роботі, є новими і оригінальними та не містять запозичень з наукових робіт інших авторів.

Анотація є коротким описом дисертаційної роботи, що дає читачам загальне уявлення про зміст і результати дослідження. У ній міститься інформація про мету, методологію, результати та висновки дослідження.

Всі частини дисертаційної роботи Дубляк О. О. логічно пов'язані між собою і відповідають темі дослідження. План дисертації є послідовним, а виклад матеріалу організований системно. Висновки, які були зроблені, мають належне наукове та практичне обґрунтування.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації опубліковані автором у 10 наукових публікаціях, серед яких: 4 наукові статті у фахових виданнях України категорії Б та 6 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях, на більшості із яких дисертант

доповідав особисто. Обсяг друкованих праць і їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями). Наведені публікації відображають основний зміст дисертації і отримані автором наукові результати.

У вступі сформульовано актуальність теми дослідження, наукове завдання, зв'язок дослідження з науковими планами та темами, мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, визначено наукову новизну та практичну значущість роботи, особистий внесок здобувача, представлено результати дослідження.

Розділ 1. Теоретичні засади формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти описує теоретичні вектори дослідження проблеми «монологічне мовлення», які розкривають феноменологію ключових понять дослідження «монологічне мовлення», «монологічна компетентність», «педагогічні умови», «експериментальна методика», «медіаграмотність», «медіаосвіта», «медіакомпетентність», «медіакультура», подає ґрунтовний аналіз сутності й характеристики монологічного мовлення. Автором проводиться дослідження розвитку монологічного мовлення школярів у сучасному педагогічно-медійному дискурсі. Констатуємо, що у розділі представлено характеристику психологічних та лінгвістичних особливостей розвитку монологічного мовлення учнів молодшого шкільного віку, проаналізовано й уточнено зміст базових понять дослідження. Всебічно розкривається специфіка компетентнісного підходу до розвитку монологічного мовлення учнів початкової школи. Подається структурований аналіз потенціалу медіаосвіти як інноваційного засобу формування монологічної компетентності учнів початкової школи та розкривається стан формування монологічної компетентності в сучасній педагогічній практиці початкової школи.

Імпонує проведений дисертанткою аналіз підручників початкової школи з точки зору їх наповнення компонентами медіа, що засвідчує системний підхід до формування монологічної компетентності засобами медіаосвіти, хоча рівень представлення медіаосвітнього компонента в різних підручниках суттєво

відрізняється. Загалом аналіз підручників показав, що вони забезпечують достатні можливості для формування монологічної компетентності здобувачів освіти, проте потребують систематичного доповнення завданнями медіаосвітнього спрямування відповідно до вимог сучасного інформаційного суспільства.

Розділ 2. Експериментальна методика формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти розкриває критеріальний підхід до формування монологічної компетентності молодшого школяра засобами медіаосвіти, увиразнює педагогічні умови формування монологічної компетентності в учнів початкової школи засобами медіаосвіти (формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти), наявність позитивних емоційних стимулів у формуванні монологічної компетентності засобами медіаосвіти; залучення учнів до активної мовленнєвої діяльності монологічного спрямування; створення медіасередовища для формування монологічної компетентності в початковій школі). Представлено модель та експериментальну методика формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти, здійснено порівняльну характеристику рівнів сформованості монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти. Для виявлення рівнів сформованості монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти до визначених показників було розроблено низку діагностувальних завдань, які сприяли оптимізації освітнього процесу.

Варто зазначити, що представлені у дисертації результати проведеного анкетування вчителів засвідчують, що більшість педагогів усвідомлюють важливість формування монологічної компетентності молодшого школяра й визначають ресурси медіаосвіти як значний потенціал у цьому процесі. Однак більшість з них, немає повного уявлення про особливості та можливості використання різних медіазасобів, не використовує медіаосвіту з метою формування монологічної компетентності учнів. Відповідно представлені результати й узагальнені висновки дисертаційного дослідження будуть

спрямовані на підвищення рівня медійної освіти та медійної грамотності педагогів.

Теоретичний дискурс закономірно розгорнуто в дидактико-методичній площині дослідження, яка акумулює важливі для сучасної практики питання впровадження в освітній процес ресурсів медіаосвіти й трансформується в конкретні рішення щодо методики формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти.

Теоретико-методичні аргументи пошукувачки дістали підтвердження їхньої ефективності під час дослідно-експериментальної апробації в початковій школі та закладах вищої освіти.

Безумовною достоїнстю роботи вважаємо те, що порушені дидактичні й методичні проблеми розкриваються в сьогоденному контексті освітньої практики застосування ресурсів медіаосвіти у процесі методики формування монологічної компетентності молодших школярів.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності.

Аналіз тексту дисертації, а також публікацій автора за темою дисертації свідчить про відсутність ознак порушення автором вимог академічної доброчесності. В дисертаційній роботі і публікаціях автора наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень та інших відомостей, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право, а також надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерел інформації. В дисертаційній роботі Дубляк О. О. не виявлено ознак академічного плагіату.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю та підтримуючи більшість висновків до дисертації та положень, які мають ознаки наукової новизни та виносяться на захист, звертаємо увагу на окремі положення, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час публічного захисту дисертації.

1. Дослідження виграло б від того, якби у вступній частині та підрозділі 1.1 «Теоретичний вектор дослідження проблеми «монологічне мовлення» не лише

були перелічені численні автори, праці яких взято до уваги під час роботи над дисертацією, а й були конкретизовані напрями висвітлення проблеми в їхніх напрацюваннях та зроблені особисті узагальнення пошукувачки. (с. 27-28).

2. На наш погляд, задля увиразнення структурних компонентів моделі формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти, варто доповнити компонентами, які характеризують форми і методи формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти, що інформаційно розширить аспекти запропонованої моделі (с.150). У дисертації вони досить розлого й всебічно виписані.

3. Доцільно було б доповнити перелік завдань пунктом, що передбачає розроблення методичних рекомендацій для вчителів початкових класів, які наскрізно прослідковуються в дисертації. Це збагатило б дослідження й додатково вказало б на його вагому практичну складову.

Наведені зауваження стосуються дискусійних або таких, що потребують уточнення, питань та не применшують у цілому високої позитивної оцінки дисертаційного дослідження та науковий рівень отриманих результатів у цій роботі, яка по своєму науковому рівню, актуальності виконаних досліджень, практичному значенню, об'єму і оформленню є завершеною працею, а отримані в ній результати є новими та науково обґрунтованими.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Дубляк Оксани Олександрівни «Методика формування монологічної компетентності молодших школярів засобами медіаосвіти», за актуальністю теми, обсягом виконаних досліджень, науковою і практичною цінністю отриманих результатів і висновків, формою викладу є оригінальним авторським дослідженням, що відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

Подана дисертаційна робота є завершеною працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, а її автор Дубляк Оксана Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями).

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професора кафедри початкової освіти
та освітніх інновацій Карпатського
національного університету
імені Василя Стефаника

Інна ЧЕРВІНСЬКА